

Tempodifferentiatie in het HO (II)

Op verzoek van Paul van Meenen (D66) heeft de Tweede Kamer verleden woensdag gedebatteerd over de uitkomsten van de recente NVAO-visitaties in het universitaire onderwijs.¹ Hij vraakt het opjaagsysteem waarmee de instellingen het studietempo van hun undergraduate studenten zoveel mogelijk in het keurslijf van de wettelijke cursusduur trachten te brengen en hij vreest dat ook hun eindniveau, tot uiting komend in de kwaliteit van de eindscripties, daaronder te lijden heeft. Samen met Jasper van Dijk (SP) en Roelof Bisschop (SGP) diende hij een motie in om te voorkomen dat dit opjaagsysteem door de rijksoverheid met financiële rendementspremies versterkt wordt.

Van Meenen pleit dus voor tempodifferentiatie: de instellingen moeten in de programmering van hun opleidingen en in de bijbehorende studievoortgangsregels ruimte laten voor studievertraging. Maar blijkens het debat gaat de minister daar niet in mee. Volgens haar moeten er weliswaar faciliteiten worden geschapen voor deeltijdstudenten, maar van de overige studenten mag worden verwacht dat ze zich de volle werkweek aan hun studie wijden en geen achterstand oplopen. 'Naar mijn idee is het in het belang van de student om niet langer over een studie te doen (...). Ik ben het met u eens dat studeren meer is dan alleen maar in de klas te zitten, boeken te lezen en tentamens te maken. Je moet jezelf ook kunnen ontwikkelen en vormen en je moet ook actief kunnen zijn in een studentencommissie. Als je van de [168] uren in de week de 40 uur aftrekt waarin je studeert en het aantal [7 x 8,3] uren dat je nodig hebt om te slapen en je maaltijd voor te bereiden, dan blijft er nog zo'n 70 uur over om andere dingen te doen. Het is heel wenselijk dat je kunt sporten, aan cultuur kunt doen of in de medezeggenschap kunt zitten en tal van andere dingen kunt doen. Dat neemt [overigens] niet weg dat het belangrijk is dat je programma goed studeerbaar is en dat je als student kunt kiezen bij welk soort opleiding je terecht wilt komen en welke structuur je wilt. Sommige studies werken [ook na de propedeuse] met een bindend studieadvies, zoals [de Universiteit] Leiden, maar andere laten het meer aan jezelf over.'

De minister herhaalt dus het refrein dat Karl Dittrich, de voorzitter van de VSNU, heeft voorgezongen:

'Maar er kan wel wat sneller gestudeerd worden. Ik begrijp niet goed waarom het zo vanzelfsprekend was om zes of zeven jaar te doen over een studie van vier jaar. Dan kun je mooie verhalen houden over persoonlijke ontwikkeling, maar een week heeft 168 uur. Als je 40 uur per week studeert en 8 uur per dag slaapt, heb je 72 uur vrije tijd over. Goeie genade, dat is veel!'

'Tegen [de studenten die er nog een bijbaan op na houden om hun studie te kunnen betalen] zou ik willen zeggen: "Dames en heren, u bent in de eerste plaats student. De universiteit past zich niet aan uw bijbaan aan. Als u een bijbaan wilt, is dat prima, maar wel in uw eigen tijd."' (Trouw 1/12/2012)²

En een interviewer tekende onlangs het zelfde standpunt op (Trouw 1/9/2014):³

'Ook volgens Dittrich is er tijd zat. "Een week telt 168 uur. Als je er 40 studeert en 56 slaapt, blijft er nog 72 uur over. Dat vind ik niet onmenselijk." In die uren is er wat hem betreft ruimte voor bijbaantjes, verenigingswerk, borrels en hobby's. "Soms hoop ik dat ze elkaar wat opfokken, dat is goed voor de arbeidsmarkt en voor de overheid. Een beetje competitiedrang kan geen kwaad."

Daarbij verwachten universiteiten echt niet dat iedereen straks op zijn 22ste een masterdiploma op zak heeft, zegt Dittrich. Het is niet erg om eens een vak niet te halen, of een verkeerde keuze te maken. "Natuurlijk vergissen mensen zich wel eens of hebben ze liefdesverdriet. We verwachten echt niet dat studenten alles in één keer kunnen, gaan studeren is een hele omschakeling." Maar, zegt hij, houd je hoofd er wel bij. Trek aan de bel als je last hebt van faalangst of uitstelgedrag. "Er zijn voldoende hulptroepen om je bij te staan: studiebegeleiders, loopbaancoaches, studentepsychologen. Het is geen falen als je daar gebruik van maakt. Je mag best advies inwinnen bij zulke belangrijke keuzes."

Minister Bussemaker distantieert zich enigszins van Dittrich's standpunt dat universiteiten zich niets gelegen hoeven te laten liggen aan de belangen van deeltijdstudenten. Maar voor het overige acht zij tempodifferentiatie niet echt nodig, gezien de zeeën van tijd waarover studenten zouden beschikken. Daarbij bezondigt ze zich echter aan nogal wat denkfouten:

- De wettelijke studielast voor de gemiddelde student is 1680 uur (42 weken ad 40 uur) per cursusjaar: de minister vergeet dat sommigen meer en anderen minder dan 1680 uur nodig hebben om hun zestig

¹ http://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/plenaire_verslagen/detail.jsp?vj=2013-2014&nr=104&version=2 (3/9/2014) > agendapunt *Negatief oordeel NVAO over studies in de geesteswetenschappen*. Zie ook:

<http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/nvaorapportage-geesteswetenschappen> (25/6/2014).

² <http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/archief/article/detail/3356643/2012/12/01/Iets-snelser-door-de-studie-heen-kan-best.dhtml>

³ <http://www.trouw.nl/tr/nl/4492/Nederland/article/detail/3733086/2014/09/01/Vanaf-het-begin-vol-gas-geven.dhtml>

studiepunten te verwerven, afhankelijk van beginniveau, aspiratieniveau en begaafdheid. Er bestaat inderdaad een uitgangspunt dat een opleiding zonder overbelasting *studeerbaar* moet zijn in de cursusduur, maar dat geldt dan uitsluitend voor de *gemiddelde* student die geen achterstand oploopt.

- Er bestaan geen bindende rekenregels over de vraag in hoeverre men die 1680 uren als bruto- dan wel netto-uren moet opvatten. In hoeverre moet men bijvoorbeeld transitietijd, hersteltijd en gedwongen leegloop binnen het dagrooster tot de wettelijke studielast rekenen? In elk geval pleegt men de reistijd van woonadres naar onderwijsplek niet tot de wettelijke studielast te rekenen. Het is ronduit misleidend te stellen dat de (gemiddelde) student (na aftrek van studietijd en slaaptijd) wekelijks 72 uur vrije tijd overhoudt.
- Verder vergeet de minister dat een alleenstaande student deze 72 uur 'vrije tijd' tevens moet besteden aan persoonlijke verzorging, boodschappen doen, eten voorbereiden en nuttigen, administratie bijhouden, etc. Voor uitwonende studenten komt daar nog bij: de tijd die ze kwijt zijn aan het zoeken naar een kamer, het schoonhouden van hun kamer, de was doen, en het periodiek bezoeken van hun ouders.
- Een onderwijspolitiek uitgangspunt is dat studenten de vrijheid hebben geen studieleningen aan te gaan doch zelf (geheel of gedeeltelijk) door betaalde arbeid in hun kosten van studie en levensonderhoud te voorzien, hetzij door een studentassistentie dan wel door een baantje buiten de onderwijsinstelling. Het is dan hypocriet te eisen dat zo'n werkstudenten niet ten koste van de studievoortgang gaat, tenzij het geformaliseerd is in een duale of deeltijdopleiding.
- De minister heeft er kennelijk alle begrip voor dat vertraagde studenten met harde hand worden aangepakt. Zij onderkent niet dat vertraagde studenten door het ontbreken van tempodifferentiatie steeds verder in de penarie raken: zij worden gestraft met gedwongen leegloop en dubbel werk zodat ze steeds méér vertraging oplopen. Dat is het paradoxale kenmerk van het opjaagsysteem: de combinatie van gedwongen overbelasting van risicostudenten en gedwongen onderbelasting van degenen die het tempo niet kunnen bijbenen.
- Het door Van Meenen gewraakte opjaagsysteem kan slechts verwezenlijkt worden dankzij het feit dat men allerlei uitzonderingsgroepen definieert: topsporters en student-ondernemers worden ontzien omdat ze het landsbelang dienen; student-bestuurders en leden van medezeggenschapsorganen worden ontzien omdat ze het instellingsbelang dienen (en sommige student-assistenten worden gematst met studiepunten); gehandicapte en chronisch zieke studenten worden ontzien omdat ze niet gediscrimineerd mogen worden; ziekte en zwangerschap geldt als een grond voor dispensatie van draconische studievoortgangseisen. Tot nog toe kon dit opjaagsysteem-met-uitzonderingen worden gerechtvaardigd met de basisbeurs: wie een beurs toucheert, moet in principe ook fulltime studeren. Maar bij afschaffing van de basisbeurs is er alle reden de toegepaste tempodifferentiatie niet langer als gunst voor bijzondere groepen op te vatten maar als een recht dat iedere student toekomt.

Paul van Meenen c.s. stellen het opjaagsysteem in het hedendaagse hoger onderwijs aan de kaak, maar ik vrees dat bestuurders zoals Bussemaker en Dittrich zó ver van de werkvloer afstaan dat de praktijk van de opjaagmechanismen buiten hun gezichtsveld ligt. Zij vinden dat luiheid en lamlendigheid bestreden moet worden, maar zij onderkennen niet dat ook zeer vele goedwillende studenten door het systeem getroffen worden. Kernelementen van het opjaagsysteem zijn:

1. Studenten worden op grond van hun studietempo (en niet op grond van vermeende ongeschiktheid) uit de opleiding verwijderd.
2. Studenten worden op grond van tekortschietend studietempo halverwege uit een programmaonderdeel verwijderd.
3. Studenten worden op grond van hun studietempo het recht ontzegd een onvoldoende tentamenscore nog in het zelfde inschrijvingsjaar te herkansen.
4. Studenten krijgen geen gelegenheid tentamens tegen het einde van het cursusjaar (dus in augustus) af te leggen of te herkansen, waardoor hun inschrijvingsjaar dus bekort wordt tot tien in plaats van twaalf maanden.
5. Studenten moeten het gehele programmaonderdeel (of zelfs het gehele cursusjaar) doubleren als ze niet vóór de gestelde deadline geslaagd zijn.
6. Reeds verworven studiepunten worden nietig verklaard als het diploma niet vóór de gestelde deadline behaald is.
7. Studenten worden niet tot de volgende programmafase toegelaten zolang ze de vorige fase niet 100% voltooid hebben en worden dientengevolge met lange wachttijden geconfronteerd.

Wes Holleman

weblog onderwijs 8-9-2014

<http://www.onderwijsethiek.nl>